

Szemünk fénye – szemünk világa

„szél legel egy fához
kikötve
oldd el – hadd húzzon
ördögszekeret”

(Ratkó József)

Teremtő „szellemi érzékeink” szemünk világát becsülve, azt féltve vagy vesztve – szóval ki nem mondhatóan – a csenddel is páratlanok. Nap mint nap tapasztalhatjuk, hogy az érzéki intellektus elszámoltató jelenre, örökletes múlttra és felbecsülhető jövőre szaggattatott, miként pokoljárásaink önfelelt hőroszai.

Akényszerű beismerés, hogy csalóka érzékszerveinknél csak a való világ csalókább – az önmagunkkal való szembesülés alkalmá, hogy az élménygonddal és az értékszemplélet a társas túlélés lehetőségét kínálja, végképp embert és embertársat kívánt, már talán az idők kezdetén is. Tán még mindig magányosan, de azóta már felegyenesedve nézhetünk szét, és csak remélhetjük, hogy mire kényerünk javát megesszük, talán tapinthatóvá lesz maga a természet is.

A teremtés magánya közel sem jellemzőbb az alkotás pillanataira, mint gondjaink, érzéseink és társas tapasztalataink megfogalmazásának felelőssége. Ahogyan nem vagyunk egyformák, ahogyan másképp és másképp látjuk a világot, ahogyan másként és másként szólítjuk meg, ahogyan másként éljük át, éppúgy különbözhet a számunkra vagy a mások számára való az igaztól. A világról, a dolgok (eredeti) rendjéről- és értékéről szerzett benyomásunk nem feltétlenül társas szándékainkban erősítenek meg. Az akár vizuálisan is megfogalmazott egyéni véleményünk sem kap feltétlenül szakmai- vagy szociális megerősítést. Tapasztalataink és ismereteink használható rendjének birtokában azonban lehetnénk mégis megértő kortársak, szeretőn egymásra kérdezők. Mondhatná valaki: vak vezet így világtalant, s miközben őt is meglopja az idő, be kell lássuk, hogy nemzedékről nemzedékre változik a kérdések tartalma, a társasság értelmezése, a motiváló rend értéke, a képviselő és nevelő ember megbecsülése.

Világunk egyetemességének ténye, egységben láttatásának igénye és képi olvasásának készsége, valamint az a képesség, hogy érzékletesek tudunk maradni a természet kihívásaira adott válaszainkban is, mindenkoron jogos ítélkezővé tehetne afelett, hogy vajon eredeti szellemi mobilitások elevenítik-e szemléletünket, hogy az önkéntesség és az önkontroll stabilizálja-e személyiségünket vagy a motivációk okozta állandósuló cselekvéskényszer. Hátártalan szabadságunk azonban a választásban is Gordiusszal kötöz, és hódítóként magunk kerülünk az értelem pallosa alá, ha szüntelen barbárt kiáltunk egymásra. Bizony, tette ezt sok hontalan ember-árva, aki csak erőszakosan, a végletekkel volt következetes térítő. Gondoljunk Nagy Sándor vagy a hun Attila gondjaira és személyes tragédiájukra!

Vajon mit rejt még és mit bújtat előlünk az idő? Vermeit lassan – akár *Mednyánszky* csavargóival is – feledve, de „elhagyva a várost” és szárnypróbálgatva *Kondor Bélával*, vajon meddig várás, meddig talány még az élet? Bízunk benne, hogy az emberismeret és a szemléletformáló alkotótevékenység átsegíthet sok olyan küszöbön is, amelyet nem óv a pentagram sokszöge rontástól és néha egymástól. Pedig amikor a Narcisszoszt is feledve, vállalhatnánk önmagunkat is, amikor túl a félelmeken s talán a képzeleten innen könnyen kerülhetnénk a természet tükörtermébe fénynek, mégis tartózkodunk egymástól és félünk attól, hogy szüntelen ítélkeznünk kell annak érdekében, hogy emberképről

emberképre is tisztuljon a való. Tisztelettel idézve és aktualizálva *Tóth Menyhért* megfogalmazását, nem feledhetjük, hogy „a kép a legteljesebb felelősség tárgya, lelkiismeretünk és a mindenség (olyan) fényen sugárzó szintézise”, amely az elvonásban szemlátomást magához hív. De mit kezdünk a Világügyelő parancsolattal – tudniillik, hogy ne csináljunk faragott képet... –, ha érezzük, szemünk világa nem elég, hogy reafeszíttessünk. De álmaink szigetét is hiába közelítenénk akár *Lukiánosszal*, akár a mecénásaink oldalán, mert tűne az, szökne tova egyre távolabb és merülne az időbe végtelen.

Öltsük hát magunkra valaki ösképét vagy fegyverkezzünk fel Perseus dermesztő pajzstükrével? Az akár pillanatokra is megállított idő a felduzzadó illúzió árjában világaink örökletes képét zúdítaná reánk. Elszabadulna az a hitegető, túléltető készség, amelyet csupán az alkalmazkodás készsége és a védekezés kimeríthetetlen eszköztára jellemez. A megjelenésében így értelmezhetetlen természet az álarcát mutatná csupán, és ha meg is rettennénk alakoskodó maskaráitól, meggyőződésünk, hogy mély benyomást igazán nem tudnának kelteni. Az álarcot viselő és oly gyakran cserélgető alakoskodással, beavatottság vagy felszenteltség híján könnyen megőrizhetnénk ártatlanságunkat. De úgy tűnik, nem elég a vétség, hogy néhanapján kényszerből vagy kíváncsiságból Janus-arcot öltünk magunk is, valahogy bűnösök is szeretnénk lenni, és még időben tetten értek. Ezért, hogy átmenthessük érzéki ítéleteinket az értelemig, szüntelenül faggatnunk kell a láthatót, vállalnunk kell a látathatót – az érzéki-szemléletes jegyek megbízhatóságát és tisztaságát –, nem feledve, hogy a természet valójában rejtekezni szeret, hogy ott szunnyad tekintetünkben is, amikor egymásra nézünk. Legyünk hát zsarátnokai. Melegénél két kezünk szelidítsük egymáshoz, hogy ceruzát, vésőt, ecsetet foghassunk. De valljuk be, és ne szégyelljük, hogy az eleven szemlélet sem elegendő, ha hiányzik a felismerés, hogy amikor dolgainkban önmagunkat vállaljuk(?), más valaki, aki – talán ismeretle-

nül is, de – szeret, tisztel és megbecsül, éppúgy kezességet kell vállaljon értünk!

Az eszméttel és intuitív következetességgel megindulhat jármát és kötelezettségait feledve a képzelet is, amikor a jelenhez: magunkhoz vagy szeretteinkhez, a közös felelősséggel idézett gondokhoz és gondolatokhoz rendelünk múltat, és csak „kellőképpen” feledve, feledtetve az elmúltat is, jutunk meglepően beszédes képekhez – személyiségünk gyökereihez vagy mások indulataihoz, érveihez és igazságához. A képi készségek és a képtárgyak mégoly kiátkozott, temetetlen és feledhetetlen arcáról is sokszor több élet árad, mint amit a lélektelen, a felületes és a következetlen „jelhagyás” és értelmezés megrontani, elvenni képes. Mert mily könnyen feledjük, hogy a teremtésben, az alkotásban és az (önkéntes) örökítésben minden – a magunk vagy mások helyett állított és tiszteltetett dolog vagy annak idézése – illúzió csupán, csak eszköz és nem cél, ahogyan nem lehet cél a természeti lét vagy lényiségünk tagadása sem.

Keletkezésével újra élni és újra éltetni a teret, a formát és a fény testében a szint – nos, ez nem jelent mást, mint a dolgok változatos létformáját megalkotni, benne és vele gondolkodtatni, mint a *társasságnak* újabb és újabb elvont intellektuális lehetőségét biztosítani. De vajon hogyan születünk meg végre saját csillagzataink alatt? Napvilágon Nap-úton vajúdva úgy tűnik, hogy magunknak kell eloldani eget a földtől, végtelent az időtől. Hét eget bejárva, a magunk fegyelmével lehetnénk hétszerte erősebbek, ha lemondanánk a mintakövetésről és az ördöginas sokszor szerencsésnek és korszerűnek mondott átváltozásairól, és hitelt adnánk az ösztönösen megélt élményeknek és a szabad asszociációkban éltetett téridőknek, ha ismereteink eszményét a nem feltétlenül célirányos cselekvéseknek tudhatnánk be. Eszmei és eszményi értékeket csak az a tapasztalat, az a felelősségteljes örök rá- és visszakérdező kétség és szabad akarat tud elfogadtatni, amely bár sokszor szelet vet, de személyes érzelmi, érzéki-intellektuális fellépéssel hatékony szellemi és szociális

konfliktust okoz. Nem ítéendő el tehát az a szemlélet sem, amely a bizonyosság megszerzésének reményében – de legkétszóbb a meglelt, a megalkotott dologban és a vele való kommunikáció során – kételkedtet, amely megoldandó problémák elé állít, vagy ha pedagógiai készséggyakorlatokkal evidencia- és egyéb gátlásainkat oldó közelségbe hozza az elérhetetlent és az intellektuális emberi örömeiket.

A pedagógiai-szakmai lelemény „mindent egészséggel látogató szele” *Balassitól* idézve sem érintheti minden alkotott dologban és alkotásban saját korát, hiszen tévképzeteket kell eloszlasson akkor is, amikor ösképzeteket kíván egybeterelelni. Hogyan épül hát (pedagógiai) képzeteink Déva vára, és vajon mit veszünk a fogalmakban, ha csak kimondva használjuk őket?

„Láttam a múlt meghasadt, s csak képzetet lehet feledni” – mondja *József Attila*. Ne feledjük: e meghasadt idő kérdései is megválaszolatlanok maradnak, ha véleményeink, vélelmeink és ismereteink nem szellemi érzéssel épülnek be gondolatainkba. Hogyan s miként ítélkezünk hát alkotásainkban, ha a cselekvőerők sokszor dekoncentráltak, vagy ha a cselekedtető nevelői szándék és a pedagógiai folyamat is csak „a pillanat”, vagy ha csak alkalmi, csak tanóra-keretekre tervezett tantárgypedagógia szeretne lenni?

Fogalmazzuk meg következtetéseinket, melyek szerint egyre nagyobb igény mutatkozik arra, hogy a kreatív alkotó cselekvés bizony felbecsülhetné önmagát már abban a feltétlen érzéki-mentális inspirációban, kulturális igényben és abban a mitológiai múltra is visszatekintő Mindenleső szándékban, amelyben megszületett. Hiszen valaha elég volt kételkedő magatartásra, érdeklődésre, természeti-szociális készítésre vagy részvételre a kérdés, hogy ti. mítoszt mondjunk-e vagy a fogalmi bizonyítás útját válasszuk. De az elégséges magyarázaton kívül mást is adhat a felelet. Adhat választ emberi szóval, szellemi

kondíciók igénye szerint, és adhat érzéki-intellektuális és morális példázatot – ha kell –, annak szakmai kereteit, műfaji határait sértve is.

Fennmarad így is sok-sok kérdés, hogy tudniillik mennyiben mentesülhet pedagógiánk az alkalomszerűtől, az irreálistól, a spekulativitástól, a csibészégtől? Mennyiben mentheti az alkotó magatartás a műviségét, és mennyiben a spekulativitását akkor, ha képzavart kelt, ha csak vizuális axiómákban gondolkodtat, vagy ha kérdezni, kételkedni vagy (elfogadható) válaszokat megfogalmazni sem tanít meg, ha tehát szándéka öncélúan embertelen vagy hatalmi eszközökkel élő. Vajon érzéki-logikai következtetések élmény-utaló ereje híján megelégedhet-e gyártott és indokolatlanul védettnek nyilvánított magánmítoszaival, kreált stílári fordulataival, netán a kulturálisan beszűkítő, esetleges tárgy- és témaválasztásával, feleltlenségével vagy a bevallatlan szándéka szerint is „lekötelező” alapítványi fedezetével. Kérdezzünk csak rá bátran: hitelesen megteremtheti-e egyáltalán önmaga múltját bárki vagy bármi egyetemes és nemzeti szellemi tradíciók nélkül? Megengedi-e az önigazolás és a lekötelezettség a pedagógia emberközi-szellemi progresszióját?

Amit valamely pedagógiai készség, a szembesülés valamely páratlan műfaji alkalma vagy dolgaink szerencsés együttélése, egységben láttatásának eredetisége és igénye adhat az alkotónak, amihez a fel-fogó- és fogalmazókészség, az együttléből maradó benyomás, emlék és utalható élményelem juttathat, azt az idő és a gondolatokat kiürítő szemléletlenség vissza is veheti, hacsak „testét” és képzeit nem öltöztetjük szellemképi hagyományaink és teremtő képzeletünk viseletébe. Mert bizony valljuk be, gyalázatos az a kihívó meztelenség, amelyik csak nyelvel, és megannyi öncélú játékban lealacsonyítja személyiségünket.

Sánta Péter